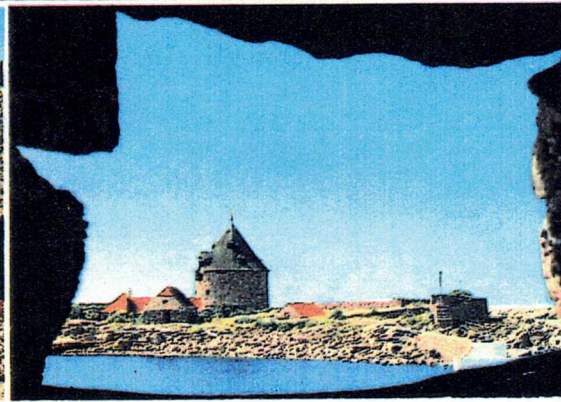

Den äldste kände medlemmen av släkten Dam är Peder Andersson Dam, född troligen 1659. (Se sid. 3 ovan). Han flyttade med sin familj senast 1699 från Christiansö till Aakirkeby och hade då en son, som var född på Christiansö 1695. Det har ej kunnat utredas var Peder Andersson Dam var född. Man vet alltså inte om han bott på Christiansö hela sitt liv, innan han flyttade till Aakirkeby. Men vissa hållpunkter för gissningar finns.

Christiansö är den största ön i den danska ögruppen Ertholmene, som ligger 18 km nordöst om Bornholm. På kort avstånd väster om Christiansö ligger ön Fredriksö och i sundet mellan öarna finns goda ankrings- och tilläggsplatser för fartyg. Dessa öar blev kraftigt befästa av danskarna 1684 och följande år på grund av ett befarat svenskt angrepp.

Peder Andersson Dam bodde alltså på Christiansö åtminstone någon tid efter befästningarnas tillkomst. Han kan ha kommit dit för att medverka vid befästningsarbetena eller för att delta i ögruppens försvar. I uppgifterna om hans tid i Aakirkeby finns en intressant upplysning, att han i Aakirkeby hade "en aktad ställning". Det är därför sannolikt, att han haft en ansvarsfull uppgift på Christiansö. Däremot är det mindre troligt, att han befunnit sig på Christiansö, innan befästningsarbetena började planeras, eftersom dessförinnan nästan alla invånarna där torde ha ägnat sig åt fiske och det inte finns något, som tyder på att han var fiskare.

Men oavsett hur därmed kan ha förhållit sig, börjar den kända delen av släkten Dams historia på Christiansö, och därför kan de nedan upptagna fotografierna försvara sin plats här.

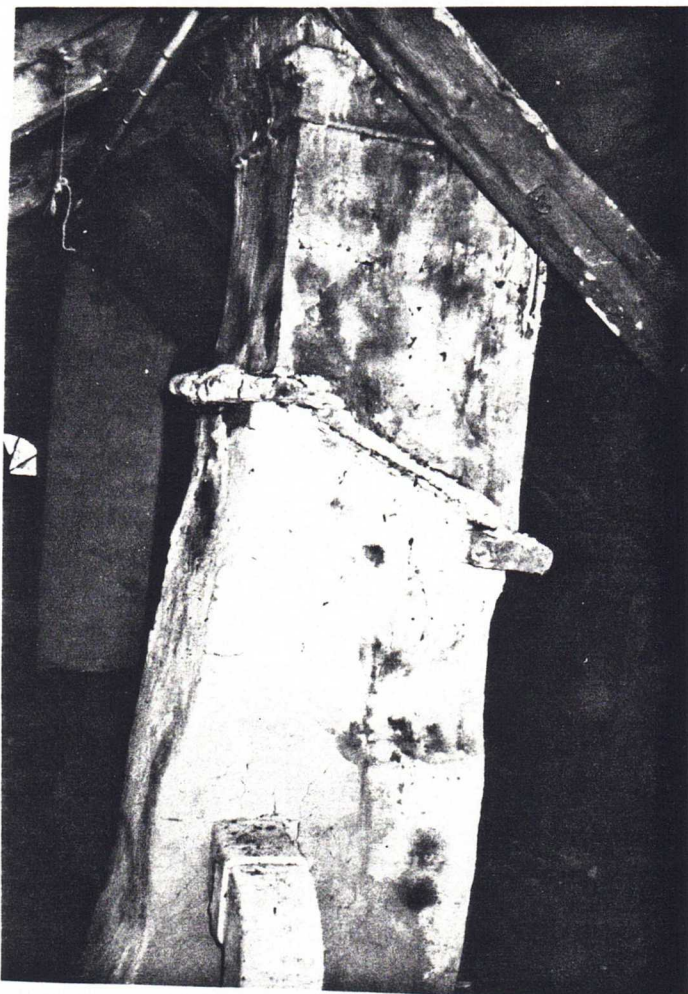

Övre fotot visar upptill bl.a. inseglingsträskan från söder samt de två försvarstornen, "lilletorn" t.v. på Fredriksö och "storetorn" t.h. på Christiansö; nedtill till vänster försvarsvärn vid Christiansös strand och vattenreservoar; samt nedtill t.h. "lilletorn" på Fredriksö, sett fr. Christiansö hamnen. Nedre fotot är ett från sydväst taget flygfoto. Obs. bron mellan holmarna och

Det översta fotot på sid. 32 visar mangårdsbyggnaden till Carl Dams gård i Boda, senare Anna Dams till dess hon 1938 sålde gården till familjen Widerström. Sedan Herbert Widerström berättat för mig, att man på byggnadens vind kunde se, att yttertaket en gång hade höjts, gick jag den 12 juni 1988 tillsammans med Herbert, som då var gårdens ägare, upp på vinden och ~~xxx~~ tog då de två fotografierna nedan på denna sida. De är tagna i riktning mot byggnadens gavlar. Båda skorstenarna går ^{/genom yttertaket/} omedelbart söder om nocken. Av fotografierna framgår tydligt, att taket en gång blivit höjt. Övervåningen har också större takhöjd och högre fönster än bottenvåningen.

Mest sannolikt är, att Carl Dam och Christine Dam, sedan de köpt fastigheten 1870, låtit öka takhöjden i övervåningen och i samband därmed höja yttertaket. De behövde goda utrymmen för sin stora familj och ville säkerligen ge huset en mera ståndsmässig karaktär än det förut hade. Övervåningen hade också i min barndom och ungdom en mera påkostad inredning och finare möbler än bottenvåningen. Övervåningens östra del upptogs av ett stort rum, lämpligt som festsal. Det rummet lär också före den tid jag minns ha utnyttjats i samband med större bjudningar. "På min tid" förekom bara släktbjudningar och då utnyttjades endast bottenvåningen.

Östra skorstenen

Västra skorstenen

Fotografierna på denna sida visar ett gammalt bostadshus vid Boda gård, beläget cirka 25 meter söder om mangårdsbyggnaden. Dessa foton är tagna 1984. Innan familjen Widerström köpte gården 1938, var huset målat i en ljusare färg än fotografierna visar och hade entrédörrar av en typ, som under 1800-talet var vanlig för bostadshus.

Det övre fotot visar större delen av husets fasad mot norr, det nedre husets västra gavel, som är vänd mot ägovägen till den björkbevuxna "Kullen".

Huset innehåller ett rätt stort bostadsrum i västra delen av bottenvåningen samt två bostadsrum i övervåningen, ett på vardera gaveln. Alla tre bostadsrummen hade ka-

kelugn. I husets bottenvåning finns dessutom i östra delen en rymlig tvättstuga (förr kallad bryggghus) samt mitt på sydsidan ett kök med stor bakugn. Eftersom bryggghus och bakugn saknades i mangårdsbyggnaden, måste bryggghuset och ugnen ha använts även för hushållet i mangårdsbyggnaden.

Morfar och Mormor har med stor sannolikhet bott i detta mindre bostadshus från det att de gifte sig 1881 till dess fabrikörsvillan vid fabriken blev färdig under första hälften av 1890-talet. Om detta är riktigt, har Mor säkerligen blivit född i det huset och bott där med sina föräldrar i omkring tio år.

På det nedre fotot ser man bortom det nu beskrivna huset ett annat mindre hus, som på Anna Dams tid och sannolikt även dessförinnan användes till höns hus. Mellan det huset och bostadshuset fanns i min barndom och ungdom en inhägnad utegård för hönsen, där min syster Greta och jag i vår barndom brukade mata hönsen med grönt, vanligen maskrosblad och våtarv. Och bortom höns huset fanns ett gris hus för hushållsgrisen, som också hade en rastgård, där Greta och jag brukade hälsa på honom och ge honom något han tyckte om, ofta svinmälla, som växte i närheten.

THERÉSE WALLGREN. OSKARSHAMN

På detta foto ser man en hästdroska, som i min barndom fanns vid gården i Boda. Det var gårdens finvagn. Den användes endast i litet festliga eller högtidliga sammanhang och då man skulle färdas långt. Vagnen lär ha kommit från Bornholm och det är möjligt, att Carl Dam hade den redan då han med sin familj bodde i Timmernabben och att han använt den för sina färder mellan Timmernabben och Oskarshamn under den tid, då han hade uppsikt både över den första fabriken i Timmernabben och fabriken i Oskarshamn.

I vagnens baksäte kunde två personer sitta mycket bekvämt. Litet mindre bekvämt kunde två personer sitta på en från kuskbockens baksida nedfällbar brits. De som satt där åkte alltså baklänges. Och på kuskbocken fanns plats för en åkande utöver kusken. Vagnen var fortfarande i min barndom mycket välhållen och utvändigt målad i en vacker mörkgrön färg. Den var avsedd att dras av två hästar. Den ansågs vara förhållandevis tung.

Med hänsyn till alla för mig kända omständigheter bedömer jag, att fotot är taget i trakten av Oskarshamn under första hälften av 1890-talet.

På kuskbocken sitter den kusk Johansson, som fortfarande i min barndom var anställd som kusk vid Boda gård. På vägen nedanför kuskbocken står min morfar Adolf och hans syster Anna. I vagnens baksäte sitter min mormor Josefina. Snett bakom vagnen står en man, som är iklädd uniformsmössa. Det kan knappast vara någon annan än morfars sväger Axel Wiedemann i Oskarshamn. Han gifte sig 1883 med morfars syster Mathilda, född 1860. Till yrket var han trafikchef vid Nässjö-Oskarshamns järnväg och stationsinspektör i Oskarshamn. Den dam, som sitter på kuskbocken på ett bakvänt sätt och ser ut att ha satt sig så uteslutande för fotograferingens skull, kan vara Mathilda Wiedemann. - Den unge man, som står vid vagnens bakre del, kan jag inte identifiera.

På grund av allt detta är min teori, att mina morföräldrar och Anna Dam åkt i vagnen från Boda till Oskarshamn för att gästa makarna Wiedemann. Fotot skulle då kunna tänkas ha tagits när återfärden skulle påbörjas. Morfar och mormor och Anna Dam ser ut att vara resklädda. - Det kan här erinras om att Kalmar-Berga järnväg med station i Ålemej öppnades för trafik förrän 1897 och att dessförinnan ej fanns annan möjlighet att åka mellan Boda och Oskarshamn, om man inte ville fara med båt från Pataholm eller Timmernabben och åter dit. Bilar fanns knappast 1897.

På föregående sida har visats en hästdroska med anor. Här visas nu två foton av en barnvagn, en sittvagn, från mitten av 1800-talet. Jag har i min barndom hört berättas, att min morfar, Adolf, åkt i vagnen när han var liten. Vagnen kan därför ha varit med från Bornholm när familjen Carl Dam flyttade därifrån till Timmernabben i oktober 1858. Morfar var vid den tiden 2 år och 5 månader, alltså i en lämplig ålder för att åka i sådan vagn.

Under min uppväxttid fanns vagnen vid fabriksvillan i Boda och måste då ha tillhört mina morföräldrar. Jag har därför anledning tro, att min mor åkt i vagnen som liten. Troligen har också jag och min syster Greta åkt i den, fast jag inte kan minnas det. Det mindre av de två fotografierna ovan utgör emellertid bevis för att min bror Stig, född 1919, åkt i vagnen i sin barndom. Jag har själv tagit kortet, som - förutom Stig - visar mina föräldrar och deras dåvarande "jungfru" Signe. De var liksom jag på hemväg från Pataholm och vi hade just passerat den vägkrök, där Boda-markerna började. Signe drar vagnen efter sig. Men egentligen var vagnen avsedd att skjutas baklänges, så att den som skötte vagnen hela tiden hade uppsikt över barnet.

Sedan vagnen stått undanställd i många år, senast cirka 50 år i Nissebo, skänktes den 1987 av mig och mina bröder Stig och Gösta till Kalmar läns museum i Kalmar, som med tacksamhet tog emot den såsom ett fint vittnesbörd om vagnmakarkonsten i mitten av 1800-talet. Det större fotot här ovan togs kort innan museet lät avhämta vagnen. Observera på fotot anordningen för att vagnsitsen skulle kunna fjädra samt vagnens hjul, som var av samma konstruktion som hjul på arbetsvagnar under 1800-talet. Vagnen gör på fotot intryck av att vara nymålade. Den hade emellertid inte målats sedan mitten av 1910-talet, då den ommålades i samma färg som förut, vit med röda dekorrande, som var mycket smala och därför knappast syns på fotot utom på det närmaste hjulet. Någon annan förbättring av vagnen känner jag inte till, men det är möjligt att den lagats vid något tidigare tillfälle. Skyddet runt sitsen var rätt ömtåligt.

Detta foto är taget 1917 och visar de två runda planteringarna på ömse sidor om den stora trädgårdsgång, som från söder ledde fram till bostadsvillan vid fabriken. I mitten av dessa planteringar hade Morfar alltid en stamros. Där omkring lät han plantera blommande växter i ringar runt rosen. Växtslagen kunde variera från år till år, men i den yttersta ringen fanns för det mesta taklök, ~~men~~ ibland lobelia. Längst till höger på bilden syns de två blodbogar, som stod en på vardera sidan om trädgårdsgången. I övrigt var dessa två trädgårdsområden planterade med äppelträd. Se översta fotot på sid. 84.

Personerna på bilden är sjuksköterskan "syster Ester", som skötte Mormor under hennes sista sjukdom och då bodde i Boda, vidare Greta och Mor.

Detta foto är taget omkring 1912 från en plats c:a 10 meter väster om villan. I förgrunden ser man den snötäckta plan, som sommartid var en fin gräsmatta, lämplig för krocketspel. I bakgrunden ligger lekstugan och den del av naturparken, som var belägen i tomtområdets norra del. Där växte mest björk och gran men också bl.a. två stora tallar, synliga på fotots vänstra del.

De tre översta fotografier-
na på denna sida är tagna i
början av 1900-talet, kanske
1903 eller 1904.

Fotot överst till vänster
är taget i fabriksvillans
park norr om villan och
nära krocketplanen. Personer-
na är Morfar, Mormor o. Mor.

Fotot ovan till höger visar
Mor och Ville. Det är taget
av Ville mot en stor spegel
i villans finrum och bilden
är därför spegelvänd.

Fotot på sidans mitt utav
Mor och Mormor är taget på
villans stora, mot söder
vända veranda. Även det fo-
tot kan vara taget av Ville.
Till höger om Mormor står
en i kruka planterad tuja,
som togs in i villan på hös-
ten och fick övervintra där.
Tujan var betydligt större
under den tid jag minns.

Fotot här till vänster av Morfar och
Mormor kan vara taget något av åren
1910 - 1912. Bakgrunden ser ut att
vara villans naturpark.

Detta foto är ej taget i Boda utan i Mors och Fars familjebostad i Linköping, Apotekaregatan 8, men visar ett alltjämt bestående samband med släkten Bornholm. Mor (till höger) har här - troligen 1915 eller 1916 - besök av sin syssling Sigrid Ancher, född 1895 i Rönne och dotter till Richard Ancher och hans hustru Maria, vilka i mitten av 1890-talet övertog Dams Hotell i Rönne och sedan drev hotellet i många år. Richard Ancher var brorson till Carl Dams hustru Christine, född Ancher. Och han var bror till konstnären Michael Ancher.

Mellan Sigrid Ancher och Mor står Mors och Fars hembiträde Amanda, som rätt snart slutade sin tjänst för att i stället bli husföreståndarinna hos en änkeman, en körsnär Nordkvist i Linköping. Och sedan dröjde det inte länge förrän hon gifte sig med Nordkvist. Så hon bytte upp sig rejält.